

Zo ging dat in Ulbeek in 1775: de aanstelling van een vroegmislezer

Rombout Nijssen

Op 10 april 1775 was notaris Billen van Wellen in Ulbeek *ten huijse van Tilman Esselen*, om daar een akkoord tussen de gemeentenaren van Ulbeek en de priester Arnoldus Jacobus Craybex op schrift te stellen.

De gemeente Ulbeek werd vertegenwoordigd door vijftien mannen, die volgens de notaris de *principale geerfde en regerende mannen des selven dorp* waren, de voornaamste eigenaars van land in Ulbeek dus, en ook de mannen die in feite het bestuur van de gemeente op zich namen. Het ging om de twee burgemeesters van dat jaar, Jan Wauters en Willem Claes, en voorts Herman Balen, Peter Esselen, Rochus Van Langenacker, Peter Claes *den jongen*, een andere Peter Claes die schepen was, Godefridus Neven, Jan Coemans, Joannes Van Bilsen, *sieur* Matthias Hamonts namens zijn moeder de weduwe Hamonts, Henricus Craijbex, Tilman Esselen, Arnoldus Froyen en Arnold Briers namens zijn vader Arnoldus Briers. Dezen verklaarden ook te kunnen spreken voor de afwezige gemeentenaren en indien nodig deze overeenkomst later door alle gemeentenaren te zullen laten *ratificeren*. Zoals dat hoort wanneer een notaris een overeenkomst in een notariële akte vastlegt, waren er ook twee getuigen aanwezig: Sebastiaan Libens en Elisabeth Esselen.

De mensen van Ulbeek verklaarden dat zij *binnen henne parochie tot date deses met een aldergrootste ongemack* geconfronteerd werden. Tot dan toe werd er immers in Ulbeek op zondagen en heiligendagen *maer eene misse gecelebreert*, zodat de parochianen die die mis niet konden bijwonen, omdat zij op de kinderen moesten letten bijvoorbeeld, of omdat er altijd iemand op het huis en de dieren moest passen, *gedwongen waeren naer vremde parochiens gaen misse te hooren*. Gelukkig deed zich nu de mogelijkheid voor *om eene vroeghmisse te kunnen hebben ten redelijcken prijse*.

Eerwaarde heer Craybex was immers bereid om voor een jaarlijkse vergoeding van zestig gulden alle zondagen en heiligendagen, en alle andere dagen waarop het verplicht was *van misse te hooren*, een mis op te dragen op het uur dat de gemeente daarvoor zou vaststellen of op het uur dat door *ordonnanties der overheijt* zou vastgesteld worden. Voorts zou hij catechismusonderricht geven en in het algemeen het werk doen dat van *eenen vroeghmisheer* verwacht werd.

De gemeentenaren gingen graag op dat aanbod in, en beide partijen waren overeengekomen op die condities een *conventie* te sluiten voor een termijn van vier jaar. Die termijn zou ingaan *tegens St Jan Baptistsdagh* of 24 juni 1775 en vier jaar later op dezelfde dag weer eindigen. Daarna zou het de gemeente vrijstaan haar vroegmislezer *te bedancken* of de overeenkomst voort te zetten. Gedurende die eerste vier jaar mocht de gemeente haar vroegmislezer niet ontslaan, *tensij voor wettige redenen*. Indien de gemeentenaren zouden besluiten de overeenkomst na vier jaar te verlengen, dan zou zij verlengd worden voor zes jaar en vervolgens eventueel opnieuw voor zes jaar.

Craybex van zijn kant behield zich de mogelijkheid voor om jaarlijks op Sint-Jansdag zijn ontslag te geven, mits hij aan de gemeente *preallabelijck* of tijdig zou aangeven dat hij zou willen vertrekken.

Wat de betaling van de vroegmislezer betreft, kwamen de partijen overeen dat hij jaarlijks betaald zou worden op Sint-Jansdag, en dat voor het eerst op Sint-Jansdag 1776. Van 10

Ulbeek en omgeving volgens de kaart van Villaret, omstreeks 1745. Wie voor 1775 in Ulbeek 's zondags niet in de hoogmis kon zijn, moest een alternatief zoeken in een van de dorpen in de omgeving. De kerken van Zeperen, Berlingen en Wellen lagen op een stevige afstand.

april tot Sint-Jansdag van het lopende jaar 1775 zou hij *moeten gratis dienen*.

Vijftien gemeentenaren en de twee getuigen konden de notarisakte met hun naam ondertekenen. Enkel Herman Balen en Peter Claes *den jongen* konden slechts een kruisje zetten.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling minuten en repertoria van notarissen, nr. 438: minuten van notaris G. Billen te Wellen

Desen thienden aprilis 1700 vijff en seventigh sijn voor mij openbaer ondergeschreven notaris binnen Wellen residerende, ter presentie der gelooffbaere getuijgen onder te noemen, personelijck gecompareert die eersaeme Jan Wauters en Willem Claes, moderne borge-meesters van Ulbeeck, item Herman Balen, Peter Esselen, Rochus Van Langenacker, Peter Claes den jongen, Peter Claes schepen, Godefridus Neven, Jan Coemans, Joannes Van Bilsen, sieur Matthias Hamonts namens sijne moeder de weduwe Hamonts, Henricus Craijbex, Tilman Esselen, Arnoldus Froyen, en Arnold Briers naemens sijnen vader Arnoldus Briers, alle principale geerfde en regerende mannen des selven dorp, ten eijnde ondergeschreven specialijck vergadert sijnde ter eendere, ende den eerwerden Arnoldus Jacobus Craybex ter andere seyde parthijen, welcke eerste comparanten ons verthoont hebbende hoedat binnen henne parochie voorsschreven tot date deses tot een aldergrootste ongemack van hen en alle parochianen sondaghs en 's heijligendaghs maer eene misse en is gecelebreert geworden, dusdanighlijck dat sij gedwongen waeren naer vremde parochiens gaen misse te hooren, en insiende dat sij alsnu eene favorabele occasie aen de handt sijn hebbende om eene vroeghmisse te konnen hebben ten redelijcken prijse, daerom is 't dat sij voorsschreven eerste comparanten sprekende voor d'absente gemeijtenaeren onder gelofte soo noodigh van ratificatie met den voorsschreven eerwerden heer tweeden comparant sijn geconvenieert, soo mits desen sijn convenierende, dat sij aen hem sullen jaerlijx betaelen eene somme van sestigh guldens Brabants, mits welcke hij sal gehouden wesen alle sondagen en heiligidagen, en alle dagen vallende onder d'obligatie van misse te hooren, misse te celebreren ter ure door de gemeijnte hem te stellen, oftewel volgens ordonnantiens der overheijt, te catheciseren, en vorders te doen gelijk tot laste van eenen vroeghmisheer staet, dese conventie sijnde voor eenen termijn van vier jaeren in te gaen tegens St Jan Baptistsdagh deses loopende jaer 1775, en te eijndigen op diergelijcken dagh nae coolatie der voorsschreven vier jaeren, naer omloop van welcke het aen de gemeijnte voorsschreven vrij sal wesen hem heer tweeden comparant te bedancken, maer niet eerder, tensij voor wettige door hen te proberene redenen, sijnde nochtans vrij aen den eerwerden heer tweeden comparant van allen jaere op St Jansdagh uijt te scheidten, mits sulcx preallabelijck adverterende aen de regeringe voorsschreven, en bij aldien de gemeijnte oft dan de regeringe naer omloop van voorsschreven vier jaeren hem tweeden comparant uijt-drucktelijck niet en hadde afgedanckt, sal dese conventie tacitelijck gecontinueert blijven op ses jaeren, en soo van ses tot ses jaeren, sijnde uijtdrucktelijck besproken dat den heer tweeden comparant liber intentie sal hebben.

Onder welke conditiens den voorsschreven heer tweeden comparant dien last heeft geaccepteert, onder gelofte van denselven loffelijck te volbrengen, en de eerste comparanten verobligeren hen tot goede betaeling des voorsschreven geconvenieert pensioen, welck allen jaere sal vallen op St Jans Baptistsdagh, en eerstwerf St Jansdagh 1776, en soo vorts totter expiratie toe, sullende van nu tot St Jansdagh aenstaende moeten gratis dienen, hebbende alsoo presenten comparanten malcanderen reciprokelijcke geloffte en obligatie gedaen als naer recht.

En om de premissen voor richters competent en overal waer noodigh te laeten realiseren en approberen, hebben de comparanten reciprokelijck geconstitueert alle en iedere thoonders deses prout in communi forma, actum et stipulatum op date soo boven ten huijse van Tilman Esselen binnen Ulbeek gestaen, ter presentie en overstaen van Sebastiaen Libens en Elisabeth Esselen, gelooffbaere getuijgen ten desen geroepen en gebeden.

[getekend:]

Joannes Wouters

Willem Claes

Hant x teecken van Herman Balen

P. Esselen

Rochus Van Langenacker

Hant x teecken van Peter Claes den jongen

P. Claes

Godefridus Neven

Jan Coemans

Joannes Van Bilsen

M. Hamonts

Hendrick Craeybex

Tilman Esselen

Arnol Froyen

Arnoldus Briers

Bastiaen Libens

A.J. Craeybeckx

Elisabeth Esselen

Quod attestor, G. Billen notarius immatriculatus Leodiensis ad praemissa requisitus in fidem subscripsit.

Adres van de auteur:

Rijksarchief

Bampslaan 4

3500 Hasselt